

اقتصاد و بازرگانی ایران

بررسی تجارت غیر نفتی ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی

یوسف حسن پور

(فوق لیسانس اقتصاد، عضو هیات علمی «موسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی»)

است که عبارت‌اند از:

- ۱- موافقتنامه عمومی همکاری‌های اقتصادی، فنی و بازرگانی فی‌مابین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی^(۱)
- ۲- موافقتنامه ارتقاء، حمایت و تضمین سرمایه‌گذاری بین کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی^(۲)
- ۳- موافقتنامه نظام ترجیحات تجاری کشورهای عضو^(۳)

در حقیقت هر یک از کشورهای اسلامی و از جمله ایران با توجه به فراهم بودن چارچوب حقوقی لازم برای همکاری‌های اقتصادی و بازرگانی دو و چندجانبه و همچنین در صورت قبول تعهدات جدی‌تر دولت‌های کشورهای اسلامی، می‌توان چشم‌انداز خوبی از همکاری‌های تجاری و اقتصادی بین ایران با کشورهای اسلامی در چارچوب سازمان کنفرانس اسلامی ترسیم کرد.

ج.ا.ایران با دارا بودن ۵/۱ و ۴/۹ درصد از کل مساحت و جمعیت کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی هفتمین رتبه را هم از لحاظ وسعت و هم از لحاظ جمعیت در بین کشورهای مورد مطالعه را به خود اختصاص داده و و مضافاً جزء بزرگترین کشورهای آسیایی به شمار می‌رود.

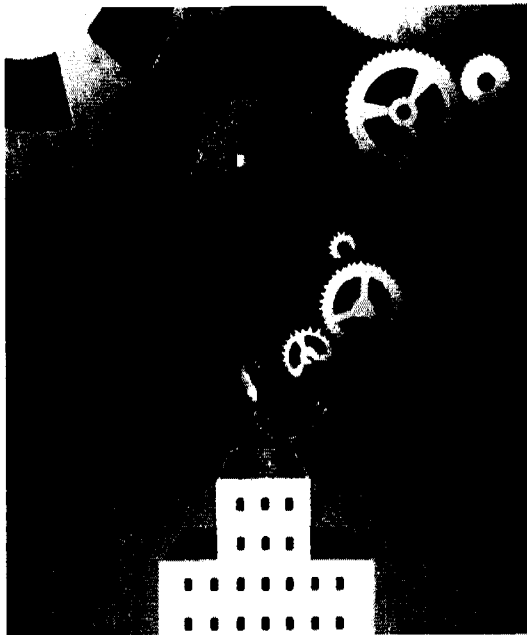
از لحاظ موقعیت جغرافیایی، ایران در مرکز دو بلوک منطقه‌ای اکو و شورای همکاری خلیج فارس قرار داشته و پیوند دهنده ارتباطی منطقه محسوب می‌گردد. به علاوه اینکه این کشور در مسیر ارتباطی قاره‌های آسیا، اروپا و آفریقا قرار گرفته و از موقعیت استراتژیک

این مقاله با استناد به آمار و ارقام موجود، حجم واردات و صادرات ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی را بررسی می‌کند.

مقدمه

طی دهه اخیر بر اهمیت رویکرد به بلوک‌ها، تشکل‌ها و همچنین تریببات اقتصادی و تجاری دوجانبه افزوده شده است. انگیزه‌هایی همچون افزایش تجارت، نیل به منافع رفاهی، افزایش قدرت چانه‌زنی در مسائل سیاسی، اقتصادی و تجاری با کشورها و گروه‌های فرامنطقه‌ای، تأمین ملاحظات امنیتی-سیاسی و انجام همکاری‌ها در زمینه‌های رشد و توسعه و اعتلای سرمایه‌گذاری از جمله عوامل روی آوردن به این گونه

همکاری‌هاست. ایران نیز در سال‌های اخیر و به موازات سیاست‌های آزادسازی تجاری نقش خود را در انعقاد موافقتنامه‌های دو جانبه و چند جانبه تجاری و بالخصوص با کشورهای مسلمان افزایش داده است و به ویژه بعد از انقلاب اسلامی، این کشور در چارچوب سیاست خارجی مبتنی بر توسعه روابط اقتصادی و سیاسی با جهان اسلام، تلاش زیادی را برای انعقاد موافقتنامه‌های تجاری با کشورهای اسلامی به انجام رسانده است. در حال حاضر ایران در ارتباط با گسترش همکاری‌های بازرگانی و اقتصادی با کشورهای عضو سازمان سه موافقتنامه همکاری‌های منطقه‌ای را به تصویب مجلس شورای اسلامی رسانده

جدول (۱) فاصله بین ایران با پایتخت‌های کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی

نام کشور	تعداد کشورها			فاصله جغرافیایی (کیلومتر)
	درصد تراکمی	درصد	تعداد	
آذربایجان، ترکمنستان، کویت	۷/۵	۷/۵	۳	کمتر از ۱۰۰۰
بحرین، قطر، عربستان سعودی، سوریه، لبنان، عمان، اردن، تاجیکستان، مصر	۳۰	۲۲/۵	۹	بین ۱۰۰۰ تا ۲۰۰۰
پاکستان، ترکیه، قرقیزستان، قزاقستان، آلبانی، سودان	۴۵	۱۵	۶	۲۰۰۰ تا ۳۰۰۰
تونس، بنگلادش	۵۰	۵	۲	۳۰۰۰ تا ۴۰۰۰
سنگال، مالدیو، الجزایر، اوگاندا	۶۰	۱۰	۴	۴۰۰۰ تا ۵۰۰۰
مراکش، کومور، کامرون، نیجر، بورکینافاسو، نیجریه، بنین	۷۷/۵	۱۷/۵	۷	۵۰۰۰ تا ۶۰۰۰
توگو، موریتانی، مالزی، مالی، ساحل عاج	۹۰	۱۲/۵	۵	۶۰۰۰ تا ۷۰۰۰
گامبیا، گینه، اندونزی	۹۷/۵	۷/۵	۳	۷۰۰۰ تا ۸۰۰۰
سورینام	۱۰۰	۲/۵	۱	بیش از ۸۰۰۰
			۴۰۰۷	متوسط
			۱۱۱۱۵	حداکثر
			۵۵۶	حداقل

مأخذ: داده‌های خام جدول منتج از وب سایت اینترنتی بازار مشترک اسلامی (Carsicm.ir)

سازمان بیش از ۴۰۰۰ کیلومتر است. این در حالی است که متوسط فاصله جغرافیایی ایران با کل شرکای تجاری خود ۶۲۷۵ کیلومتر است. مضافاً اینکه با بررسی وضعیت جغرافیایی کشورهای عضو این سازمان، ۴۲ کشور فوق مستقیماً به آبهای آزاد بین المللی دسترسی داشته و امکان دسترسی به آب‌های آزاد برای ۸ کشور دیگر از طریق یکی از کشورهای اسلامی همسایه وجود دارد مانند تاجیکستان از طریق ایران. (۴) بدین ترتیب ملاحظه می‌شود ایران با بسیاری از کشورهای عضو سازمان با استفاده از

جغرافیایی خاص برخوردار می‌باشد. که موقعیت طبیعی مناسبی را برای ارتباط با کشورهای مسلمان فراهم می‌کند. براساس مشاهدات جدول (۱)، متوسط فاصله جغرافیایی بین ایران با پایتخت‌های کشورهای عضو سازمان حدود ۴۰۰۷ کیلومتر است. نزدیکترین کشور به ایران آذربایجان و دورترین کشور هم سورینام می‌باشد. فاصله جغرافیایی ایران با ۴۵ درصد از کشورهای عضو سازمان کمتر از ۳۰۰۰ کیلومتر می‌باشد در حالیکه با ۵۰ درصد دیگر از کشورهای عضو

جدول (۲)

شاخصهای عملکرد بازرگانی کالاهای غیر نفتی ایران با مجموع کشورهای جهان و کشورهای عضو سازمان تجارت جهانی (WTO)

شاخص ها	سال						
	۱۳۷۷	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	میانگین ۱۳۷۷-۸۲
ارزش صادرات غیر نفتی به کل دنیا (میلیون دلار)	۲۰۱۳,۳	۲۲۶۰,۵	۲۷۲۲,۷	۲۲۲۲,۰	۲۶۰۸,۶	۵۹۷۲,۱۶۱۷	۱۱,۶
ارزش صادرات غیر نفتی به کشورهای عضو OIC (میلیون دلار)	۱۷۹۵,۹	۱۵۶۱,۷	۱۷۷۶,۶	۲۰۲۲,۶	۲۴۶۲,۷	۲۳۰۶,۵۶۰۹	۱۶,۷
سهم از کل صادرات غیر نفتی (درصد)	۲۳,۰	۲۶,۵	۲۴,۶	۲۷,۹	۵۳,۵	۵۵,۳	۲,۸
ارزش واردات از جهان (میلیون دلار)	۱۲۲۲۳,۶	۱۲۶۸۲,۷	۱۲۲۴۶,۹	۱۷۶۲۶,۸	۲۲۲۷۵,۲	۲۶۵۹۷,۷	۱۷,۹
ارزش واردات از OIC (میلیون دلار)	۱۶۶۵,۷	۱۶۹۶,۷	۲۲۸۲,۱	۲۱۲۱,۹	۳۶۶۹,۵	۵۸۹۵,۸	۲۶,۸
سهم از کل واردات (درصد)	۱۱,۵	۱۳,۶	۱۷,۳	۱۷,۷	۱۷,۸	۲۲,۲	۱۷,۲
تراز بازرگانی غیر نفتی با کل دنیا (میلیون دلار)	-۱۱۳۱,۰	-۹۲۲۳,۱	-۱۰۵۸۲,۲	-۱۳۲۰,۲۷	-۱۷۶۶۶,۸	-۲۰۲۲۵,۶	-۱۱,۸
تراز بازرگانی غیر نفتی با کشورهای عضو OIC (میلیون دلار)	-۳۳۹,۸	-۱۳۵,۰	-۸۰۵,۷	-۱۰۹۹,۵	-۱۵۰۶,۸	-۲۵۹۱,۷	-۲۶,۰
کل تجارت غیر نفتی با دنیا (میلیون دلار)	۱۷۲۲۶,۷	۱۶۰۴۳,۲	۱۸۱۰۹,۶	۲۳۸۰,۸	۲۶۸۸۲,۶	۳۳۵۶۹,۹	۱۲,۶
کل تجارت غیر نفتی با کشورهای عضو OIC (میلیون دلار)	۲۹۶۱,۵	۲۷۵۸,۶	۲۴۸۸,۶	۵۱۴۲,۳	۶۲۳۲,۳	۹۲۰۰,۳	۲۲,۶
تعداد کل شرکای صادرات غیر نفتی	۱۵۸	۱۵۸	۱۵۸	۱۷۱	۱۶۲	۱۶۲	۰,۵
تعداد شرکای صادرات غیر نفتی کشورهای عضو OIC	۵۰	۶۹	۵۱	۵۳	۵۱	۵۱	۰,۳
تعداد کل شرکای وارداتی	۱۰۷	۱۱۰	۱۰۵	۱۰	۱۱۲	۱۱۱	۰,۶
تعداد شرکای وارداتی کشورهای عضو OIC	۲۰	۲۷	۲۸	۲۹	۳۱	۳۱	۰,۵
شاخص تمرکز بر حسب کل شرکای صادرات غیر نفتی	-۰,۲۶	-۰,۲۵	-۰,۲۱	-۰,۲۳	-۰,۲۳	-۰,۲۰	-۰,۲۲
شاخص تمرکز بر حسب شرکای صادرات غیر نفتی OIC	-۰,۲۲	-۰,۲۳	-۰,۲۵	-۰,۲۸	-۰,۲۶	-۰,۲۷	-۰,۲۰
شاخص تمرکز بر حسب کل شرکای وارداتی	-۰,۲۲	-۰,۲۱	-۰,۲۱	-۰,۲۲	-۰,۲۶	-۰,۲۲	-۰,۲۷
شاخص تمرکز بر حسب شرکای وارداتی OIC	-۰,۵۰	-۰,۴۹	-۰,۵۰	-۰,۵۵	-۰,۵۶	-۰,۶۱	-۰,۲۷
ارزش واحد وزنی صادرات غیر نفتی با کل دنیا (یک دلار / کیلوگرم)	-۰,۲۱	-۰,۱۹	-۰,۲۶	-۰,۲۶	-۰,۲۶	-۰,۳۹	۱۲,۶
ارزش واحد وزنی صادرات غیر نفتی با کشورهای عضو OIC (یک دلار / کیلوگرم)	-۰,۱۶	-۰,۱۳	-۰,۲۱	-۰,۲۲	-۰,۳۰	-۰,۳۷	۱۹,۵
ارزش واحد وزنی کالاهای واردات با کل دنیا (یک دلار / کیلوگرم)	-۰,۸۸	-۰,۵۹	-۰,۵۵	-۰,۶۶	-۰,۸۳	-۰,۸۸	-۱,۵
ارزش واحد وزنی کالاهای واردات با کشورهای عضو OIC (یک دلار / کیلوگرم)	-۰,۶۰	-۰,۶۶	-۰,۴۹	-۰,۶۲	-۰,۵۳	-۰,۶۸	-۲,۱
رابطه مبادله وزنی قیمتی با کل دنیا	-۰,۲۶	-۰,۲۲	-۰,۲۷	-۰,۳۱	-۰,۳۱	-۰,۳۶	۱۰,۵
رابطه مبادله وزنی قیمتی با کشورهای عضو OIC	-۰,۲۷	-۰,۲۰	-۰,۲۳	-۰,۳۵	-۰,۳۷	-۰,۵۵	۱۲,۷

منابع: محاسبات بر اساس داده های خام سالانه آمار بازرگانی خارجی گمرک جمهوری اسلامی ایران (۱۳۸۲-۱۳۷۷)

* بر اساس روش حداقل مربعات محاسبه شده است. برای آن دسته از شاخصهایی که ضریب تعیین معادله روند آنها متوسط و پایین است نرخ رشد از طریق میانگین هندسی محاسبه شده است.

** ضریب تعیین معادله روند است.

آب‌های آزاد بین المللی دارای مرز مشترک می‌باشد، لذا امکان افزایش مبادلات تجاری بین ایران با کشورهای عضو از طریق بهبود سیستم حمل و نقل دریایی فراهم می‌باشد.

با توجه به این فرصت‌ها، مطالعه و شناخت وضعیت موجود تجارت بین ایران با کشورهای مسلمان از طریق آمار و ارقام دقیق و شاخص‌های مناسب می‌توان به این سوال تا حدودی پاسخ داد که آیا تجارت ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی توسعه یافته است یا خیر؟

وضعیت صادرات غیرنفتی ایران با کشورهای عضو سازمان

کل صادرات غیرنفتی ایران به جهان در سال ۱۳۸۲ بالغ بر ۵۹۷۲/۲ میلیون دلار بوده که به ۱۶۳ کشور جهان صادر گردیده است. مقادیر فوق در سال ۱۳۷۷، ۳۰۱۳/۳ میلیون دلار بوده که به ۱۵۸ کشور صادر شده است. طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، ارزش صادرات غیرنفتی ایران به جهان به طور متوسط سالانه ۱۱/۴ درصد رشد داشته، مضافاً اینکه این روند ثبات نسبی بسیار خوبی داشته و به طور مستمر در حال افزایش بوده است. جدول (۲)

در این میان تعداد بازارهای صادراتی ایران از ۱۵۸ کشور در سال ۱۳۷۷ به ۱۷۱ کشور در سال ۱۳۸۰ و به ۱۶۳ کشور در سال ۱۳۸۲ بالغ شده است. علاوه بر این بر اساس شاخص تنوع بازارهای صادراتی،^(۵) این شاخص در سال ۱۳۷۷، از ۰/۲۶ به ۰/۲۰ در سال ۱۳۸۲ کاهش یافته است. این امر بیانگر توسعه بازارهای صادرات غیرنفتی ایران است. همچنین براساس شاخص ارزش واحد صادرات غیرنفتی، این شاخص از ۰/۲۱ در سال ۱۳۷۷ به ۰/۳۹ در سال ۱۳۸۲، با نرخ رشد سالانه ۱۳/۶ درصد افزایش داشته است.

به عبارت دیگر در طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷ ارزش هر واحد از کالاهای صادراتی ایران افزایش یافته است. در مجموع نتایج پیش گفته نشان دهنده وضعیت رو به رشد صادرات غیرنفتی ایران طی سال‌های مورد مطالعه می‌باشد.

بررسی ارقام صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان طی دوره ۸۲-۱۳۷۷ نشان می‌دهد که در مجموع صادرات غیرنفتی سالانه به طور متوسط ۱۶/۷ درصد رشد داشته است.

ارزش صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای مورد مطالعه از ۱۲۹۵/۹ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ به ۳۴۰۴/۶ میلیون دلار در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است.

در دوره مورد بررسی، صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان در مقایسه با کل دنیا از افت و خیزهایی برخوردار نبوده بلکه یک رشد ملایم، مستمر و با ثبات بالایی داشته است.^(۶)

ارقام جدول (۲) نشان می‌دهد که صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان نسبت به صادرات به کل

دنیا از رشد بیشتری برخوردار بوده، چرا که دامنه افزایش صادرات غیرنفتی ایران به سازمان نسبت به دامنه افزایش صادرات به کل دنیا بیشتر بوده است. بدین ترتیب سهم صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان از کل صادرات به دنیا در مجموع افزایش یافته یعنی از ۴۳ درصد در سال ۱۳۷۷ به ۵۵/۳ درصد در سال ۱۳۸۲ با نرخ رشد سالانه ۴/۸ درصد البته با افت و خیزهایی روبه رو بوده است. بیشترین سهم صادرات غیرنفتی ایران به سازمان در سال ۱۳۸۲ و کمترین سهم در سال ۱۳۷۷ بوده است. اگر چه سهم صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان از سال ۱۳۷۹ به بعد روند افزایشی داشته است.

در سال ۱۳۸۲، ایران به ۵۱ کشور عضو سازمان کالای غیرنفتی صادر کرده که ارزش هر واحد از آن به طور متوسط ۳۷ سنت بوده است. هر چند که طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، ایران حداقل به ۵۰ کشور عضو سازمان کالای غیرنفتی صادر کرده که ارزش هر واحد کالای صادراتی در طی دوره مورد بررسی ۲۳ سنت بوده است.

براساس شاخص تنوع بازار صادراتی ایران به کشورهای عضو سازمان، در طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، تمرکز بازارهای صادراتی ایران افزایش یافته است. به طوری که این شاخص از ۰/۴۴ در سال ۱۳۷۷ به ۰/۳۷ در سال ۱۳۸۲ کاهش یافته که نشان دهنده متنوع شدن بازارهای صادراتی ایران در میان کشورهای عضو سازمان است. هر چند که تنوع بازارهای صادراتی ایران در میان کشورهای عضو سازمان در مقایسه با کل بازارهای صادراتی ایران کمتر می‌باشد.

براساس نتایج جدول (۳)، ۶۳/۳ درصد از صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان، تنها به ۵ کشور امارات متحده عربی، آذربایجان، عراق، ترکیه و ترکمنستان صورت گرفته است.

در این میان، امارات متحده عربی، آذربایجان و عراق به ترتیب ۳۱/۴، ۱۱ و ۹/۶ درصد از کل صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان و ۲۶ کشور عضو سهمی کمتر از ۱ درصد از کل صادرات غیرنفتی ایران به سازمان را به خود اختصاص داده‌اند. نتایج گویای این است که اگر چه طی سال‌های مورد مطالعه، روند صادرات غیرنفتی به کشورهای عضو سازمان افزایش یافته و تنوع بازارهای صادراتی ایران در میان کشورهای عضو سازمان روبه بهبود است ولی صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو هنوز محدود به چند بازار می‌باشد.

در سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، ارزش صادرات ایران به ۴۱ کشور عضو سازمان افزایش یافته است. در این بین، بالاترین رشد صادرات ایران به کشور الجزایر با نرخ ۱۷۵ درصد و کمترین رشد به موریتانی با نرخ ۲/۹ درصد اختصاص داشته است.

در حالیکه ارزش صادرات ایران به ۷ کشور شامل تونس، بورکینافاسو، گینه، ترکیه، قطر، مالزی و کامرون کاهش یافته است. به نحوی که متوسط کاهش سالانه در میان این کشورها برای تونس بالاترین کاهش به میزان ۱۶/۱ درصد و برای کامرون کمترین کاهش به میزان ۱

جدول (۳) توزیع بازارهای صادرات غیرنفتی ایران در میان کشورهای عضو OIC بر حسب متوسط ارزش صادرات طی سالهای ۸۲-۱۳۷۷

بازارهای صادراتی	بازارهای صادراتی		دامنه سهم بازارهای صادرات غیرنفتی ایران (درصد)
	درصد	تعداد	
امارات متحده عربی	۱/۸	۱	*۳۱/۴
آذربایجان	۱/۸	۱	۱۱
عراق	۱/۸	۱	۹/۶
ترکیه	۱/۸	۱	۶/۳
ترکمنستان	۱/۸	۱	۵
کویت** (۴/۳)، افغانستان (۴/۲) و پاکستان (۴/۲)	۵/۳	۳	۴ < سهم < ۵
عربستان سعودی (۳/۸) و ازبکستان (۳/۴)	۳/۵	۲	۳ < سهم < ۴
سوریه (۲/۳) و تاجیکستان (۲/۱)	۳/۵	۲	۲ < سهم < ۳
فزاقتان (۱/۸)، اندونزی (۱/۶) و قطر (۱/۴)	۵/۳	۳	۱ < سهم < ۲
لبنان (۱)، قرقیزستان (۱)، سودان (۱)، بحرین (۰/۶)، بنگلادش (۰/۶)، مصر (۰/۵)، مالزی (۰/۵)، یمن (۰/۴)، لیبی (۰/۴)، اردن (۰/۳)، عمان (۰/۳)، جیبوتی (۰/۲)، مراکش (۰/۲)، سنگال (۰/۱)، نیجریه (۰/۱)، الجزایر (۰/۱)، گینه (۰/۱)، تونس (۰/۱).	۳۱/۶	۱۸	۰ < سهم < ۱
سیرالئون، کامرون، ساحل عاج، موزامبیک، مالی، اوگاندا، آلبانی، برونی، توگو، بورکینافاسو، بنین، گامبیا، گابن، سومالی، نیجر، موریتانی، چاد، گینه، گینه بیسائو، سورینام، فلسطین، کومور، گویان، مالدیو.	۱۴/۰	۸	۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* به عنوان مثال ارقام این ستون نشان می‌دهد بطور متوسط ۳۱/۴ درصد از کل صادرات غیر نفتی ایران به OIC به امارات متحده اختصاص دارد.

** ارقام داخل پرانتز سهم از کل صادرات غیر نفتی را نشان می‌دهد.

صادرات غیرنفتی ایران به ۱۹ کشور عضو سازمان از ثبات نسبی بالایی برخوردار بوده و در ۱۳ کشور از ثبات نسبی متوسط و در سایر بازارهای صادراتی روند صادرات غیرنفتی ایران از ثبات نسبی برخوردار نبوده است. ارقام جدول (۴) نشان می‌دهد که در سال ۱۳۷۹ تعداد ۲۳۸۷ قلم کالا به کل بازارهای صادراتی صادر شده است که در این میان ۲۱۷۹ قلم آن نیز به کشورهای عضو سازمان صادر گردید. به عبارت دیگر ۹۱/۳ درصد از

درصد بوده است.

بدین ترتیب ملاحظه می‌شود طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، ارزش صادرات غیرنفتی ایران به کشورهای عضو سازمان روبه افزایش است. چنانچه این روند همچنان ادامه داشته باشد در آینده نزدیک شاهد تنوع بازارهای صادراتی ایران در میان کشورهای عضو سازمان خواهیم بود. علاوه بر این براساس نتایج جدول (۲)، طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷

جدول (۴) تعداد اقلام صادراتی ایران به مجموع کشورهای عضو OIC و کل شرکای تجاری

۱۳۸۱			۱۳۷۹			
سهم (درصد)	OIC	جهان	سهم (درصد)	OIC	جهان	
۹۱/۹	۲۳۱۲	۲۵۱۶	۹۱/۳	۲۱۷۹	۲۳۸۷	تعداد اقلام صادراتی به*:
	۱۷۵۷	۱۹۵۸	-	۱۷۵۷	۱۹۵۸	تعداد اقلامی که طی سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ صادرات صورت گرفته است
-	۵۵۵	۵۵۸	۰	۰	۰	تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۸۱ صادر شد
۰	۰	۰	-	۴۲۱	۴۲۹	تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۷۹ صادر شده ولی در سال ۱۳۸۱ صادرات آن متوقف شده است

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*- شامل کدهای شش رقمی H.S می‌باشد.

کل دنیا و کشورهای عضو سازمان صادر شده به ترتیب ۱۹۵۷ و ۱۷۵۷ قلم کالا بوده است. علاوه بر این تعداد اقلامی که در سال ۱۳۷۹ صادر شده ولی در سال ۱۳۸۱ صادرات آن متوقف شده به ترتیب برای کل دنیا و کشورهای عضو سازمان، ۴۲۹ و ۴۲۱ قلم کالا بوده و تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۸۱ صادر شده و در سال ۱۳۷۹ صادراتی صورت نگرفت به ترتیب برحسب کل دنیا و کشورهای عضو سازمان، ۵۵۸ و ۵۵۵ قلم کالا است.

کالاهایی که به دنیا صادر شده به کشورهای عضو هم صادر گردیده است. در سال ۱۳۸۱، تعداد کل کالاهای صادراتی به دنیا ۲۵۱۶ قلم کالا بود که ۲۳۱۲ قلم آن نیز به کشورهای عضو سازمان صادر شده است، بدین ترتیب ۹۱/۹ درصد از کالاهایی که در سال ۱۳۸۱ به جهان صادر شده به کشورهای عضو سازمان هم صادر گردیده است. از سوی دیگر، تعداد اقلامی که طی سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ همواره به

جدول (5) عمده ترین اقلام صادراتی ایران به کشورهای عضو OIC سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱

(میلیون دلار)

شماره تیرچه	شرح کالا	صادرات به کشورهای عضو OIC		صادرات به جهان		سهم (درصد)
		۱۳۸۱	۱۳۷۹	۱۳۸۱	۱۳۷۹	
۸۰۱.۵۰	پسته خنزه پاشنهک حتی پوست کنده	۲۳۹.۱	۳۱۸.۵	۳۴.۵	۱۰۹.۸	۴۸.۰
۵۷۰.۱.۱۰	گش و کف پوش های دیگر از پشم بازمویی برد (ترک) حیوان ، فرود بافت ، حتی آماده مصرف	۷۶.۱	۶۱۹.۵	۱۳.۲	۸۱.۵	۱۶.۴
۷۷۱۳.۲۱	غیر نکت	۵۸.۸	۶۰.۸	۳۴.۰	۲۰.۷	۶۹.۸
۲۸۰۲.۲۰	ببتن (از غیر در کربن های حلوفی)	۵۴.۴	۵۶.۸	۴۸.۴	۳۸.۹	۷۹.۳
۳۸۱۴.۱۰	حل حلقه های کتله های غیر ترکیب کاه چای دیگر و غیره با نسوز سبک ، فرارده ، طری و زوون ، تک با نرس .	۴۲.۱	۳۱.۷	۵۴.۵	۱۷.۹	۹۴.۳
۷۱۳.۲۰	نظارتی (pois chiche) علف دار علف . علف کتله حتی پوست کنده بی پسته	۴۰.۹	۹.۸	۹۸.۹	۹.۷	۶۴.۴
۷۷۱۱.۱۵	گش های نخی و سایر غیر در کربن های کتله و شکل (غیر از موارد نسوز) ، با نهای فرعی ۲۷۱۱۱۱۱۱ ، ۲۷۱۱۱۱۱۱	۴۰.۱	۱۷.۰	۳۵.۳	۴.۰	۹۹.۳
۵۷۰۲.۸۲	گش کتله های غیر نسوزی با کاه آماده مصرف از مواد نسوزی سنگین ، مخصوص ، سنگین بافت نشده ، با پوریت	۳۴.۸	۱۲.۵	۷۰.۵	۸.۸	۸۵.۱
۷۶۰۱.۱۰	گوشه های غیر نسوزی بصورت کار شده	۳۳.۸	۲۳.۴	۲۱.۴	۵.۰	۳۷.۵
۲۸۰۲.۳۳	پلاستیک (پتالین) (p-xylene) از غیر در کربن های حلوفی	۳۲.۳	۲۱.۷	۴۱.۲	۸.۹	۹۶.۷
۳۴۰۲.۱۵	مواد نسوزی سنگین حتی پوست کنده برای عرضه فروشی (غیر از نسوزها) (غیر از موارد نسوز سنگین شکر های	۳۲.۰	۱۵.۳	۸۳.۶	۱۲.۸	۸۹.۳
۸۰۱.۶.۲۰	سنگور ، خنک کرده	۳۱.۶	۵۵.۰	۴۳.۳	۲۳.۸	۴۲.۲
۹۱۰.۲۰	زنگرن	۲۸.۸	۶۳.۶	۵۰.۳	۲۱.۹	۴۸.۷
۷۷۱۰.۱۰	نفت و روغن حاصل از مواد معدنی فوری ، غیر خام ، فرارده های که در کاه ای دیگر و دیگر با نسوزی ، و در	۲۷.۵	۴۵.۰	۹۴.۹	۴۲.۷	۷۲.۶
۵۸۰۶.۱۰	توری های (tulle) ، سایر پرده های توری غیر از پرده های کاروبار ، کتله یا کتله بافت	۲۳.۹	۱۶.۴	۹۰.۳	۱۶.۸	۸۹.۱
۷۶۰۳.۱۱	کتله و قطعات کتله از مس نسوز شده	۲۲.۹	۳۱.۸	۳۴.۲	۱۱.۵	۶۹.۴
۶۸۰۲.۲۱	سنگ مرمر ، تراورتن ، رخام (Alabaster) و نسوز سنگین از این سنگ که کتله کرده با از شکر های سطح	۲۲.۱	۱۰.۱	۷۵.۰	۷.۶	۸۱.۶
۶۶۰۳.۹۵	کتله های نسوزی و روغن ها از کتله های با از کتله های سنگین ، سنگین با نسوزی سنگین شکر های ۶۰۳۰۱۱	۲۱.۴	۸.۰	۸۷.۰	۷.۰	۹۶.۸
۵۷۰۲.۸۲	گش کتله های غیر نسوزی با کاه آماده مصرف از مواد نسوزی غیر از نسوزهای ۵۷۰۲.۸۲ و ۵۷۰۲.۸۲ ، سنگین	۲۰.۶	۳۰.۹	۷۱.۱	۴۴.۰	۹۳.۸
۷۷۰۳.۱۵	محصولات نسوزی سنگین از این با کتله های غیر نسوزی در کتله های سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۹.۴	۸.۷	۱۰۱.۶	۸.۹	۳۷.۴
۸۷۰۳.۳۳	مواد نسوزی سنگین از این با کتله های غیر نسوزی در کتله های سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۸.۹	۶.۵	۷۹.۸	۵.۲	۹۷.۸
۳۸۰۲.۱۰	بلی کتله و نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۶.۵	۲۲.۵	۴۰.۴	۹.۱	۴۵.۱
۵۷۰۲.۱۵	کتاب بصورت استریت کتله و نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۶.۱	۱.۳	۸۵.۵	۱.۱	۱۰۰.۰
۵۷۰۲.۹۰	گش و کف پوش های دیگر (از مس ، سنگین بافت نشده با پوریت) ، کتله های سنگین شکر های سنگین	۱۵.۴	۳.۳	۹۴.۵	۳.۲	۹۵.۱
۸۰۱.۶.۱۰	خرامانده پاشنهک فرود	۱۶.۸	۲۴.۵	۵۴.۸	۱۶.۵	۵۰.۱
۱۵۰۷.۹۰	روغن سویا و اجزاء آن (غیر از موارد نسوز سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین)	۱۶.۰	۱.۲	۸۹.۴	۱.۱	۹۲.۶
۶۵۰۳.۱۵	سیمان پرتله حتی رنگ شده غیر از موارد نسوز سنگین شکر های سنگین	۱۳.۵	۲۵.۶	۹۴.۸	۲۴.۲	۹۸.۵
۸۰۱.۶.۱۰	سنگور ، خنک کرده	۱۳.۱	۱۳.۳	۹۵.۸	۱۲.۷	۹۷.۶
۷۳۰۲.۹۵	محصولات نسوزی سنگین از این با کتله های غیر از کتله های سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۲.۸	۰.۲	۳۲.۸	۰.۲	۱۰۰.۰
۶۱۰۳.۱۵	جوت ، موکت نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۲.۷	۶.۲	۱۵.۹	۶.۴	۲۶.۴
۵۸۰۲.۹۰	چهار گوش و لوح برای فرش یا فرش کردن ، و نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۲.۰	۱۲.۸	۷۶.۶	۹.۸	۸۴.۹
۷۲۱۸.۸۱	سنگور ، خنک کرده	۱۱.۹	۲۳.۶	۱۰۰.۰	۲۳.۶	۱۰۰.۰
۱۵۱۲.۱۵	روغن فله ای با روغن کتان و اجزاء آنها (غیر از موارد نسوز سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین)	۱۱.۷	۷.۴	۴۵.۸	۵.۰	۷۲.۳
۶۱۱۰.۹۰	بلی با نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۱.۴	۹.۴	۷۹.۹	۷.۵	۶۴.۰
۶۶۰۳.۹۵	کتله های نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۱.۳	۳۹.۱	۹۷.۳	۳۸.۱	۹۸.۷
۱۵۱۶.۲۰	جوت های نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۱.۳	۶.۸	۶۹.۲	۶.۸	۴۵.۳
۱۵۰۳.۲۰	جوت های نسوزی سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۱.۲	۲۳.۰	۹۱.۲	۲۱.۰	۹۸.۴
۵۱۰۱.۲۰	سنگور ، خنک کرده	۱۰.۸	۰.۱	۱۰۰.۰	۰.۱	۱۰۰.۰
۳۵۰۲.۹۰	کوزم سرخیز کوزم نسوزی سنگین شکر های سنگین ، کتله و نسوزی سنگین شکر های سنگین	۱۰.۷	۱۴.۵	۷۵.۸	۱۱.۰	۸۹.۷
۶۵۰۳.۱۵	سیمان سفید ، حتی رنگ شده بطور مصنوعی	۱۰.۱	۶.۲	۹۴.۹	۶.۰	۹۸.۷

با ملاحظه اقلامی که در سال‌های ۸۱ و ۱۳۷۹ صادرات آنها به کشورهای عضو سازمان مستمر بوده، در می‌یابیم که دامنه نوسانات صادرات به کشورهای عضو سازمان کمتر بوده است.

در جدول (۵)، ۴۰ قلم از عمده‌ترین اقلام صادراتی به کشورهای عضو سازمان براساس ارزش صادرات سال ۱۳۸۱ که ارزش آن بیش از ۱۰ میلیون دلار بوده، نشان داده شده است.

بدین ترتیب اقلام مختلفی از کالاهای کشاورزی و صنعتی به کشورهای عضو سازمان صادر گردید که طی دوره مورد بررسی، مهمترین اقلام فوق به ترتیب عبارت‌اند از: پسته، فرش، قیر، بنزن، حلال‌ها و رقیق‌کننده‌های قوی شیمیایی، نخود، انواع گازهای نفتی، انواع کف‌پوشهای غیرمخملی، آلومینیوم، انواع هیدروکربورهای حلقوی، انواع شوینده‌ها، کشمش، زعفران، فرآورده‌های حاصل از نفت، پارچه‌های توری، کاتود و قطعات کاتود از مس تصفیه شده، سنگ مرمر و انواع کفش و فرآورده‌هایی نظیر پسته، نخود، کشمش و زعفران مهمترین اقلام صادراتی بخش کشاورزی بوده است.

در سال ۱۳۷۹، ۳۴/۵ درصد از صادرات پسته، ۹۸/۹ درصد از انواع نخود، ۴۳/۲ درصد از انواع کشمش و ۵۰ درصد زعفران به کشورهای عضو سازمان صادر شده است. این نسبت‌ها در سال ۱۳۸۱ به ترتیب به ۴۸/۰، ۶۴/۴، ۴۲/۲ و ۴۸/۷ درصد رسیده است. وضعیت صادرات سایر فرآورده‌ها نظیر خرما و سیب تازه در جدول نشان داده شده است.

بدین ترتیب ملاحظه می‌گردد که سهم صادرات پسته کشور به کشورهای اسلامی افزایش یافته ولی سهم سایر اقلام کشاورزی مورد اشاره کاهش یافته است.

بخش دیگری از اقلام صادراتی به کشورهای عضو سازمان را فرآورده‌های نساجی نظیر انواع کف پوشها و پارچه‌های توری تشکیل می‌دهد.

بخش عمده دیگر از صادرات را فرآورده‌های صنعت شیمیایی نظیر انواع فرآورده‌های مشتق شده از نفت مانند قیر، انواع هیدروکربورها و فرآورده‌های شوینده تشکیل می‌دهد؛ که در جدول (۵) میزان ارزش صادرات به کشورهای عضو سازمان و کل دنیا نشان داده شده است.

بررسی واردات ایران از کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی

بررسی روند واردات ایران از دنیا طی دوره ۸۲-۱۳۷۷ نشان می‌دهد در مجموع واردات سالانه به طور متوسط ۱۲/۹ درصد رشد داشته است. به عبارت دیگر، ارزش واردات ایران از ۱۴۳۲۳/۴ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷، به ۲۶۵۹۷/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۸۲ بالغ شده است که در مجموع وضعیت واردات ایران از جهان افزایش داشته است. در دوره مورد بررسی، واردات از جهان، از افت و خیزهای زیادی برخوردار بوده است. یعنی طی سال ۱۳۷۸ واردات رشد منفی داشته که بیشترین کاهش در سال ۱۳۷۸ نسبت به کل دوره مورد بررسی بوده است (از ۱۴۳۲۳/۴ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ به ۱۲۶۸۲/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۷۸ کاهش یافته). از سویی، در بقیه سال‌های دوره مورد بررسی رشد واردات مثبت بوده که بیشترین رشد در سال ۱۳۸۱ و ۱۳۸۲ اتفاق افتاده است. یعنی واردات از ۱۷۶۲۶/۸ میلیون دلار در سال ۱۳۸۰، به ۲۲۲۷۵/۲ میلیون دلار در سال ۱۳۸۱ و ۲۶۵۹۷/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. از طرف دیگر کمترین رشد مثبت

در سال ۱۳۷۹ اتفاق افتاده است (از ۱۲۶۸۲/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۷۸ به ۱۴۳۴۶/۹ میلیون دلار در سال ۱۳۷۹).

در طی سال‌های مورد مطالعه، تعداد عرضه‌کنندگان کالا به بازار ایران از ۱۰۷ کشور در سال ۱۳۷۷ به ۱۱۱ کشور در سال ۱۳۸۲ افزایش یافته است. در طی همین دوره شاخص تمرکز بر حسب عرضه‌کنندگان کالا به بازار ایران از ۰/۲۲ به ۰/۲۴ افزایش یافته است. جدول (۲)

همانطور که ملاحظه می‌گردد اگر چه در طی سال‌های مورد بررسی تعداد عرضه‌کنندگان کالا به بازار ایران افزایش یافته ولی بر حسب مقادیر ارزش کالاهای عرضه شده توسط کشورها به بازار ایران، وابستگی بازار ایران به واردات کالاهای خارجی محدود به چند کشور کمی بیشتر شده است. مضافاً اینکه شاخص تمرکز بر حسب شرکای وارداتی در سطح کمتر از ۰/۲۶ می‌باشد که نسبتاً پایین است و از این حیث بازار ایران وابستگی کمتری به عرضه کالا توسط کشورها دارد. از سویی دیگر ارزش هر واحد از کالای وارداتی در طی سال‌های مورد مطالعه ۷۳ سنت می‌باشد که بیش از ارزش هر واحد کالای صادراتی است. به طور متوسط کالاهای وارداتی با ارزش تر از اقلام صادراتی هستند.

ارقام جدول (۲) نشان می‌دهد واردات ایران از کشورهای عضو دارای رشد و روند صعودی بوده است. یعنی از ۱۶۴۵/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۷۷ به ۵۸۹۵/۷ میلیون دلار در سال ۱۳۸۲ رسید، به عبارت دیگر دارای رشد متوسط ۲۶/۸ درصد در سال بوده است.

روند واردات از کشورهای عضو در دوره مورد بررسی (۸۲-۱۳۷۷) از یک ثبات نسبی و دارای یک رشد مستمر بوده است. به طوری که این رشد (۲۶/۸ درصد) بیش از رشد واردات سالانه از کل شرکای تجاری (۱۲/۹ درصد) بوده است. از سوی دیگر، در سال ۱۳۷۷ سهم واردات ایران از کشورهای عضو از ۱۱/۵ درصد به ۲۲/۲ درصد در سال ۱۳۸۲ رسیده است که با نرخ رشد سالانه ۱۲/۲ درصد از ثبات نسبی بالایی برخوردار بوده است. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود رشد متوسط واردات از کشورهای عضو بیش از رشد متوسط صادرات غیرنفتی به این گروه کشورها است.

ارقام جدول (۲) تعداد کشورهای اسلامی صادرکننده کالا به بازار ایران را در طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، حداقل ۲۷ کشور در سال ۱۳۷۸ و حداکثر ۳۱ کشور در سال ۱۳۸۲ نشان می‌دهد. بدین ترتیب ملاحظه می‌شود که تعداد شرکای صادراتی ایران در میان کشورهای عضو بیش تر از تعداد کل شرکای وارداتی آن است.

از طرفی براساس شاخص تمرکز در میان کشورهای اسلامی عرضه‌کننده کالا به بازار ایران، نشان می‌دهد بازار ایران تنها به عرضه کالاهای خارجی چند کشور اسلامی وابسته است. با ملاحظه ارقام جدول (۶) و سهم برخی کشورها در کل واردات ایران در می‌یابیم که واردات ایران از کشورهای اسلامی تنها توسط چند کشور صورت می‌گیرد. به طوری که ۸۵ درصد واردات تنها از ۶ کشور اسلامی انجام می‌گیرد. امارات متحده عربی، ترکیه، قزاقستان، عربستان سعودی، مالزی و اندونزی به ترتیب ۵۳/۲، ۱۰/۲، ۷/۳، ۵/۸، ۵/۲ و ۳/۳ درصد از کل واردات ایران از کشورهای اسلامی را به خود اختصاص داده‌اند. جدول (۶)

مضافاً اینکه طی سال‌های ۸۲-۱۳۷۷، از ۲۲ کشور اسلامی هیچ گونه وارداتی صورت نگرفته است و سهم ۲۰ کشور اسلامی از کل واردات ایران از گروه کشورهای اسلامی کمتر از ۱ درصد است و تعداد ۸ کشور هم سهم واردات آنها از کل واردات ایران از کشورهای عضو بیش از ۱ درصد و کمتر

جدول (۶) توزیع واردات ایران از کشورهای عضو OIC بر حسب متوسط دوره ۸۲-۱۳۷۷

فهرست کشورها	کشورهای عرضه کننده کالا به بازار ایران		دامنه سهم واردات ایران از کشورهای عضو OIC
	تعداد	درصد	
امارات متحده عربی	۱		*۵۳/۲
ترکیه	۱		۱۰/۲
قزاقستان	۱		۷/۳
عربستان سعودی	۱		۵/۸
مالزی	۱		۵/۲
اندونزی	۱		۳/۳
پاکستان** (۱/۸)، ازبکستان (۱/۶)، تونس (۱/۵)، بنگلادش (۱/۳)، مراکش (۱/۳)، عراق (۱/۲)، آذربایجان (۱/۲)، بحرین (۱/۱)	۸		۱ < سهم < ۲
ترکمنستان (۰/۶)، لبنان (۰/۶)، اردن (۰/۶)، قطر (۰/۵)، کویت (۰/۴)، قرقیزستان (۰/۴)، مصر (۰/۳)، توگو (۰/۲)، سوریه (۰/۲)، تاجیکستان (۰/۲)، عمان (۰/۱)، سودان (۰/۰)، سنگال (۰/۰)، افغانستان (۰/۰)، یمن (۰/۰)، ساحل عاج (۰/۰)، مالی (۰/۰)، الجزایر (۰/۰)، موریتانی (۰/۰)، لیبی (۰/۰)	۲۰		۰ < سهم < ۱
آلبانی، اوگاندا، برونسی دارالسلام، بنین، بورکینافاسو، جیبوتی، چاد، سومالی، سریالئون، فلسطین، کامرون، کومور، گابن، گامبیا، گویان، گینه، گینه بیسائو، مالدیو، موریتانی، موزامبیک، نیجر، نیجریه	۲۲		۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق

* بطور متوسط ۵۳/۲ درصد از کل واردات ایران از OIC طی سالهای ۸۲-۱۳۷۷ از امارات متحده عربی انجام

گرفت.

از ۲ درصد می‌باشد. در میان کشورهای عضو سازمان، امارات متحده بالاترین سهم را هم از لحاظ واردات و هم لحاظ صادرات ایران دارا می‌باشد و در طی سال‌های اخیر یکی از شریک‌های تجاری (صرف نظر از نوع کالا) بسیار خوب ایران به شمار می‌رود. تجارت ایران با امارات متحده در سطح بسیار وسیعی از کالاهای کشاورزی و صنعتی را در بر می‌گیرد. در واقع، این کشور بدلیل دسترسی به آب‌های بین‌المللی و عملکرد بسیار بالای این کشور در صادرات مجدد باعث شده که به صورت یک واسطه در تجارت با ایران عمل نماید. طی سال‌های مورد مطالعه متوسط ارزش هر واحد کالای وارداتی از کشورهای اسلامی حدود ۶۰ سنت بوده که در مقایسه با ارزش هر واحد کالای صادراتی تقریباً بیش از ۲ برابر است. با بررسی اقلام وارداتی از کشورهای عضو سازمان و مقایسه آن با واردات از دنیا نشان می‌دهد در سال ۱۳۷۹، تعداد ۳۱۱۹ قلم کالا از کل شرکای وارداتی وارد کشور شده است که ۲۱۲۶ قلم از آن از کشورهای عضو سازمان نیز وارد شده است. در سال ۱۳۸۱، ارقام فوق به ترتیب به ۳۶۱۶ و ۲۸۲۷ قلم کالا افزایش یافته است. جدول (۷)

بدین ترتیب ملاحظه می‌شود در طی سال‌های ۸۱-۱۳۷۹، تعداد اقلام وارداتی از کشورهای عضو سازمان افزایش یافته است.

از ۲ درصد می‌باشد. در میان کشورهای عضو سازمان، امارات متحده بالاترین سهم را هم از لحاظ واردات و هم لحاظ صادرات ایران دارا می‌باشد و در طی سال‌های اخیر یکی از شریک‌های تجاری (صرف نظر از نوع کالا) بسیار خوب ایران به شمار می‌رود. تجارت ایران با امارات متحده در سطح بسیار وسیعی از کالاهای کشاورزی و صنعتی را در بر می‌گیرد. در واقع، این کشور بدلیل دسترسی به آب‌های بین‌المللی و عملکرد بسیار بالای این کشور در صادرات مجدد باعث شده که به صورت یک واسطه در تجارت با ایران عمل نماید. طی سال‌های مورد مطالعه متوسط ارزش هر واحد کالای وارداتی از

جدول (۷) تعداد اقلام وارداتی ایران از مجموع کشورهای عضو OIC و کل شرکای تجاری

۱۳۸۱			۱۳۷۹			
سهم (درصد)	OIC	جهان	سهم (درصد)	OIC	جهان	
	۲۸۲۷	۳۶۱۶		۲۱۲۶	۳۱۱۹	تعداد اقلام وارداتی از *:
	۱۸۳۰	۲۹۲۳		۱۸۳۰	۲۹۲۳	تعداد اقلامی که در طی سالهای ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ وارد کشور شده است
	۹۹۷	۶۹۳		۰	۰	تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۸۱ وارد کشور شده است
	۰			۲۹۶	۱۹۶	تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۷۹ وارد کشور شده و در سال ۱۳۸۱ واردات آن متوقف شده است

مأخذ: یافته‌های تحقیق

*- شامل تعداد کدهای شش رقمی H.S می‌باشد.

میلیون دلار است نشان داده شده است. اقلام عمده وارداتی از کشورهای عضو سازمان را می‌توان روغن حاصل از مواد معدنی قیری، برنج سفید، ترکیبات و فرآورده‌های ضد انفجار، سیگار حاوی توتون، گندم، پلی پروپیلین، انواع شاستی وسائل نقلیه موتوری نام برد. که در سال ۱۳۸۱، باتوجه به ارقام جدول (۸)، فرآورده‌های حاصل از مواد معدنی قیری، برنج سفید، ترتیبات مربوط به ضد انفجار و گندم به ترتیب دارای بیشترین سهم از کل واردات از کشورهای عضو سازمان را به خود اختصاص داده‌اند. در مجموع نتایج نشان می‌دهد که روند تجارت ایران با کشورهای عضو سازمان رو به بهبود می‌باشد.

نتیجه گیری و پیشنهادات

نتایج این مطالعه نشان می‌دهد در دوره ۸۲-۱۳۷۷ کشورهای عضو

از سویی دیگر، تعداد اقلام وارداتی طی سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ بر حسب واردات از کل دنیا و کشورهای عضو سازمان به ترتیب ۲۹۲۳ و ۱۸۳۰ قلم کالا می‌باشد. مضافاً اینکه تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۸۱ وارد شده است بر حسب واردات از کل دنیا و کشورهای عضو به ترتیب ۶۹۳ و ۹۹۷ قلم کالا می‌باشد و تعداد اقلامی که فقط در سال ۱۳۷۹ وارد شده ولی در سال ۱۳۸۱ واردات آن متوقف شد بر حسب واردات از کل دنیا و کشورهای عضو سازمان به ترتیب ۱۹۶ و ۲۹۶ قلم کالا می‌باشد.

با ملاحظه ارقام وارداتی از کشورهای عضو سازمان در طی سال‌های ۱۳۷۹ و ۱۳۸۱ در می‌یابیم که در سال ۱۳۸۱ تعداد زیادی از کالاهای جدید در مقایسه با سال ۱۳۷۹ وارد کشور شده است.

در جدول (۸)، ۳۷ قلم از عمده‌ترین اقلام وارداتی ایران از کشورهای عضو سازمان را بر مبنای ارزش واردات سال ۱۳۸۱ که ارزش آن بیش از ۲۰

شماره تعرفه	شرح کالا	واردات به کشورهای عضو OIC ۱۳۷۹	واردات به جهان ۱۳۷۹	واردات به کشورهای عضو OIC ۱۳۸۱	واردات به جهان ۱۳۸۱	سهم (درصد)	سهم (درصد)
۲۷۱۰،۰۰	نفت و روغن حاصل از مواد معدنی کبریتی - شیرخام - فرآورده‌های ک	۲۵،۳	۲۲۴،۴	۲۲۵،۱	۹۹۷،۴	۲۲،۶	۲۲،۶
۱۰۰۴،۳۰	برنج نیمه سفید کرده (semi blanchi) یا سفید شده، حتی صیقلی یا	۷۲،۱	۳۳۹،۱	۱۴۴،۵	۲۹۲،۰	۵۰،۲	۵۰،۲
۳۸۱۱،۱۹	- فرآورده‌های ضد انفجار (Anti - knock) بر اساس ترکیباتی غیر از -	۰،۲	۷،۴	۲،۶	۱۰۰،۷	۹۸،۰	۹۸،۰
۲۴۰۴،۲۰	سیگار حلقی نوتون	۰،۰	۰،۰	۸۹،۲	۱۲۲،۸	۷۲،۶	۷۲،۶
۱۰۰۱،۱۰	گند سخت	۲۳،۴	۷۳۹،۰	۸۰،۷	۳۷۵،۷	۲۱،۵	۲۱،۵
۳۹۰۲،۱۰	پلی پروپیلن - بشکال ابتدائی	۳۲،۰	۷۴،۴	۷۵،۱	۸۵،۵	۸۷،۹	۸۷،۹
۸۷۰۶،۰۰	شش‌های موتور- آل برای وسیله نقلیه موتوری مشمول شماره های	۳۰،۸	۲۰۵،۸	۱۵،۰	۴۴۴،۵	۱۶،۶	۱۶،۶
۸۴۷۱،۴۰	۴۵،۵	۵۸،۵	۷۷،۷	۷۴،۰	۹۹،۰	۷۴،۸	۷۴،۸
۸۴۷۲،۳۰	اجزاء و قطعات و مترعاتی (غیر از جثه، جبهه حمل و حمل) -	۳۲،۵	۴۷،۳	۶۸،۷	۱۰۱،۴	۷۰،۴	۷۰،۴
۵۹۰۲،۱۰	بازجه استخوانبندی لاستیک چرخ تهیه شده از اجزای نیلون یا پلی	۴۷،۶	۷۵،۴	۵۴،۱	۷۹،۹	۶۷،۷	۶۷،۷
۸۴۷۱،۷۰	۰،۵	۰،۷	۶۵،۸	۵۱،۱	۵۷،۴	۸۹،۰	۸۹،۰
۲۹۰۹،۱۹	- لوازم غیر فلزی و مشتقات هالوزنه، سولومه، نیترو - پرور	۰،۴	۰،۹	۴۳،۳	۴۹،۷	۹۹،۴	۹۹،۴
۷۲۰۶،۱۰	۱۱،۲	۶۳،۷	۱۷،۵	۴۷،۴	۳۲۸،۰	۱۴،۵	۱۴،۵
۸۸۰۳،۳۰	اجزاء و قطعات دیگر هواپیما یا هلیکوپتر مشمول شماره های ۱۰۰۱ -	۲۰،۹	۱۳۰،۸	۱۶،۰	۱۴۵،۰	۳۲،۴	۳۲،۴
۳۱۰۲،۱۰	۳۳،۰	۳۴،۲	۹۶،۳	۳۹،۹	۴۰،۰	۹۹،۹	۹۹،۹
۳۱۰۳،۱۰	سوپر فسفات (از کودهای معدنی یا شیمیائی - صافه)	۷۰،۳	۸۱،۹	۸۵،۹	۳۸،۲	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰
۱۷۰۱،۹۹	۰،۳	۰،۳	۱۰۰،۰	۳۸،۰	۳۹،۷	۹۵،۹	۹۵،۹
۸۴۱۵،۱۰	۳۳،۴	۳۹،۱	۸۵،۵	۳۶،۸	۴۸،۰	۷۶،۷	۷۶،۷
۴۰۱۱،۱۰	۳۳،۸	۴۴،۳	۷۶،۲	۳۶،۰	۴۹،۱	۷۳،۳	۷۳،۳
۴۰۰۱،۱۰	۲۷،۷	۲۲،۲	۸۵،۹	۳۵،۶	۴۶،۲	۷۷،۱	۷۷،۱
۷۲۱۰،۴۹	۳۷،۷	۱۰۴،۸	۳۶،۰	۳۴،۵	۷۱،۷	۴۸،۲	۴۸،۲
۸۵۲۵،۲۰	۱۶،۸	۱۲۶،۸	۱۳،۳	۳۴،۰	۱۳۲،۰	۲۵،۷	۲۵،۷
۲۸۰۹،۲۰	۱۷،۵	۲۴،۵	۷۱،۶	۳۱،۷	۳۲،۷	۹۶،۹	۹۶،۹
۸۴۱۴،۳۰	۱۳،۲	۷۹،۱	۱۶،۷	۳۱،۵	۱۰۷،۷	۲۹،۲	۲۹،۲
۴۸۰۲،۵۲	۹۹،۷	۱۸۵،۱	۵۳،۹	۲۹،۴	۱۳۱،۶	۲۲،۳	۲۲،۳
۷۲۱۰،۱۲	۲۵،۳	۷۸،۲	۳۲،۳	۲۸،۵	۱۰۰،۴	۲۸،۴	۲۸،۴
۳۲۰۴،۱۱	۱۷،۲	۳۷،۱	۴۶،۵	۲۷،۷	۵۰،۰	۵۵،۴	۵۵،۴
۷۴۰۱،۱۰	۹،۳	۱۶،۵	۵۶،۵	۲۶،۳	۳۲،۷	۸۰،۲	۸۰،۲
۲۶۰۱،۱۲	۲۱،۰	۲۱،۰	۱۰۰،۰	۲۶،۲	۲۶،۲	۱۰۰،۰	۱۰۰،۰
۸۴۰۷،۳۲	۶،۴	۴۰،۸	۲۰،۸	۲۴،۱	۱۶۵،۴	۱۴،۵	۱۴،۵
۸۵۲۱،۹۰	۰،۳	۰،۵	۵۹،۵	۲۴،۰	۳۱،۰	۷۷،۳	۷۷،۳
۸۵۲۸،۱۲	۰،۲	۰،۳	۵۸،۶	۲۳،۹	۲۸،۲	۸۴،۸	۸۴،۸
۷۲۰۹،۱۷	۲۲،۳	۳۷،۵	۵۹،۵	۲۳،۲	۳۹،۴	۵۸،۸	۵۸،۸
۵۳۱۰،۱۰	۱۸،۶	۱۹،۴	۹۵،۶	۲۲،۸	۲۸،۵	۸۰،۲	۸۰،۲
۸۷۰۸،۹۹	۲۸،۲	۴۱۸،۵	۶،۷	۲۱،۰	۲۰۹۵،۸	۱،۰	۱،۰
۳۹۰۱،۱۰	۱،۶	۱۴،۲	۱۱،۰	۲۰،۹	۴۷،۵	۴۴،۱	۴۴،۱
۷۲۰۸،۳۹	۳۷،۶	۱۰۵،۴	۳۵،۷	۲۰،۳	۵۲،۶	۳۸،۶	۳۸،۶

سازمان، ۵۵/۳ درصد از صادرات غیر نفتی ایران را جذب کرده اند و در سال ۱۳۸۲، ارزش صادرات غیر نفتی به کشورهای عضو سازمان در مقایسه با سال ۱۳۷۷، ۲/۶ برابر شده است. مضافاً اینکه در طی سال های ۸۲-۱۳۷۷، رشد صادرات غیر نفتی به کشورهای عضو سازمان به طور مستمر و با ثبات بوده و بیشتر از رشد سالانه صادرات غیر نفتی به کل شرکای تجاری بوده است.

نکته قابل توجه این است در طی سال های مورد مطالعه، ۶۳/۳ درصد از کل صادرات غیر نفتی ایران به کشورهای عضو سازمان، تنها به ۵ کشور امارات متحده عربی، آذربایجان، عراق، ترکیه و ترکمنستان اختصاص داشته است.

از سوی دیگر، رشد بالای صادرات غیر نفتی ایران به کشورهای عضو سازمان ناشی از صادرات غیر نفتی به ۴۱ کشور عضو سازمان است. علاوه بر این در طی سال های مورد مطالعه، بر تنوع بازارهای صادراتی در کشورهای عضو سازمان نیز افزوده شده است.

بدین ترتیب چنانچه روند روبه رشد صادرات غیر نفتی به کشورهای مسلمان افزایش یابد می توان در آینده نزدیک شاهد تنوع بازارهای صادراتی در میان کشورهای عضو سازمان بود.

بررسی ها حاکی است امکان گسترش تجارت بین ایران بویژه صدور فرآورده های صنعتی با کشورهای عضو سازمان وجود دارد. همانطوریکه قبلاً اشاره شد میزان واقعی صادرات دوجانبه غیر نفتی ایران با هر یک از کشورهای عضو سازمان ناچیز است که خود به تحقیق جامع دیگری جهت شناسایی دلایل پایین بودن حجم مبادلات بین ایران و کشورهای اسلامی را می طلبد. نتیجه دیگر حاکی است در طی سال های ۸۲-۱۳۷۷، ۱۶/۷ درصد از واردات کشور از کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی انجام گرفته است و در طی سال های مورد مطالعه میزان واردات ایران از کشورهای عضو سازمان سالانه ۲۶/۸ درصد افزایش یافته که در مقایسه با رشد سالانه واردات از کل شرکای تجاری رقم قابل توجهی است. همچنین در طی سال های ۸۲-۱۳۷۷، به رغم اینکه واردات از کل شرکای تجاری بافت و خیزهایی همراه بوده است لیکن واردات از کشورهای عضو سازمان به طور مستمر و با ثبات افزایش یافته است. از بعد سهم کشورهای عضو سازمان از کل واردات ایران باید گفت که در سال ۱۳۸۲، ۲۲/۲ درصد از واردات کشور از ۳۱ کشور عضو سازمان انجام گرفته است که ارزش هر واحد از کالای وارداتی از کشورهای عضو سازمان، ۵۳ سنت بوده است. در حالیکه ارزش هر واحد از کالای صادراتی به کشورهای عضو سازمان، ۳۷ سنت برآورده شده است.

از سوی دیگر ۸۵ درصد از واردات ایران از کشورهای عضو سازمان تنها از ۶ کشور عضو سازمان انجام می گیرد. به طوری که امارات متحده عربی، ترکیه، قزاقستان، عربستان سعودی، مالزی و اندونزی به ترتیب ۵۳/۲، ۱۰/۱، ۷/۳، ۵/۸، ۵/۲ و ۳/۲ درصد از کل واردات ایران از کشورهای اسلامی را به خود اختصاص داده اند.

نتیجه دیگر حاکی است که در طی سال های ۸۲-۱۳۷۷ از ۲۲ کشور عضو سازمان هیچگونه کالایی وارد کشور نشده است و واردات ایران از کشورهای عضو سازمان در سطح قابل ملاحظه ای نمی باشد که خود بیانگر عدم حضور فعال کشورهای عضو سازمان در بازار ایران است، یکی از دلایل این امر آن است که بسیاری از کشورهای عضو در صدور کالا به بازار ایران دارای عدم اکمال تجاری هستند و این موضوع به ترتیب در زمینه صدور فرآورده های معدنی، صنعتی و کشاورزی بیشتر مشهود است. به نحوی که کمتر از ۳۱ درصد از کشورهای مذکور در صدور فرآورده های صنعتی و

کشاورزی در تجارت با ایران دارای تجارت مکملی می باشند.^(۷) آنچه از این بررسی اجمالی بدست می آید از یک طرف بیانگر عدم حضور فعال ایران در بازار کشورهای عضو سازمان و از سوی دیگر نشان دهنده عدم حضور فعال کشورهای عضو سازمان در بازار ایران است.

به نظر می رسد کشورهای رو به رشد مسلمان در آسیا و آفریقا که از ظرفیت بالقوه بالایی در جذب اقلام صادراتی ایران برخوردار می باشند. می توانند بخش مهمی از بازار آتی کالاهای صادراتی کشورمان را تشکیل دهند. که ضمن مشارکت در همکاری های منطقه ای و یا چند جانبه نظیر اکو، دی هشت و کشورهای عضو نظام ترجیحات تجاری (TPS/OIC) باید شناخت آن ها را از توانایی های کشور تعمیق بخشیده و شناخت و اطلاعات خود را نیز از آن ها دقیقتر و بیشتر کرد. مضافاً اینکه استفاده از امکانات کشورهای عضو سازمان به خصوص مالزی، امارات متحده عربی، عمان و ترکیه جهت صادرات مجدد کالاهای ایرانی از دیگر عوامل است که می تواند نقش مهمی در افزایش صادرات کالاهای غیر نفتی کشور داشته باشد.

پی نوشت ها:

- 1- General Agreement on Economic, Technical and Commercial Cooperation/OIC
- 2- Agreement on Promotion, Protection and Guarantee of Investments/ OIC (APPGI/OIC)
- 3- Framework Agreement on Trade preferential System Among The OIC Member States (TPS/OIC)
- ۴- حسن مرزوقی (۱۳۷۷).
- ۵- یوسف حسن پور (۱۳۸۳)، بررسی عملکرد بازرگانی ایران در تجارت با کشورهای عضو، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی
- ۶- شاخص ضریب ثبات حدود ۰/۹۸ بوده است.
- ۷- برای اطلاعات بیشتر رجوع شود به: یوسف حسن پور (۱۳۸۳).

منابع:

- ۱- حسن پور، یوسف (۱۳۸۳)، سنجش اکمال تجاری کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی
- ۲- حسن پور، یوسف (۱۳۸۵)، معرفی فهرست مقدماتی کالاهای پیشنهادی ایران بر اساس پیش نویس پروتکل کاهش تعرفه ها، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- ۳- حسن پور، یوسف (۱۳۸۳)، عملکرد بازرگانی ایران با کشورهای عضو سازمان کنفرانس اسلامی، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- ۴- مرزوقی، حسن (۱۳۷۹)، امکانات مبادلاتی کشورهای اسلامی، مجموعه مقالات همایش گسترش همکاری های اقتصادی بازرگانی بین کشورهای اسلامی، مؤسسه مطالعات و پژوهش های بازرگانی.
- ۵- وب سایت مرکز مطالعات عالی بازار مشترک اسلامی: Carsicu.ir.